

SZÉPIRODALMI

FIGYELO.

48-ik szám.

Szerkesztői szállás.

Horá a lap szellemi részét illető küldemények utasítandók: Üllői-ut és 3 pipa-utca sarkán 11-ik szám.

Megjelenik e lap csütörtökön.

Előfizetés helyben házhöz hordva, vidéken postai szétküldéssel, félévre 5 ft. egész évre 10 ft.

Kiadó hivatal.

hová az előfizetési pénzek s minden a lap anyagi részét illető dolgok utasítandók: Egyetem-utca 4-ik szám.

MÉGIS VALAMI A FORDÍTÁSRÓL.

IV.

„Te csak fujjad pajtás!”
Frankenburg.

Némethonnak is volt egykor Voltaire-je. Én legalább annak tartom Wielandot, kinek játszi esztét, találós gunyját, szabadelvűségét, írói termékenységét, nyegleség, képmutatás, sötétség, előítéletek és zsarnokság ellen ernyedetlenül folytatott hadjáratait legtöbb igénynyel hasonlíthatni a XVIII. század ama képviselője irodalmi munkásságához. Nem rekken el előttem a különbség is köztök. Ez az, a mi a „causerie” és „Geschwätz” közt egy tekintetből; s a Forum és Museum közt másból. De ezeket a — mondhatni nemzeti — különbségeket leszámítva, marad egyezésnek is annyi, hogy igazolja hasonlításomat azok előtt, kik a kákán bogot keresők jókora sergébe nem tartoznak. Igenis, az egyéni analogia oly teljes köztök, a mily csak lehet két oly különböző nemzet közt, mint a német és franczia. És a hol a hasonlatossági vonások megszűnni látszanak, ott az egymást pótló pontok tűnnek elé. Igaz hogy Wielandnál nem leljük fel oly szakadatlan sorban azokat a finom, hol díszes hol elmés és a figyelmet minden sorban elevenítő fogásokat, meglepő fordulatokat, melyek Voltaire minden „phrase”-sát csaknem megannyi ötletté varázsolják és épen a melyek nála a Geschwätzet cause-rie-vé fokozzák. De aztán e sűrűen ragyogó apró csillagok egyike sem emelkedik siriusi vagy épen cometai nagyságra, mint Wielandnál, kinek a sokkal ritkábban mutatkozó fényes pontok némelyike elégséges egy-

egy nagy terjedelmű pusztá hely megvilágítására. Ugy van! a Weimari Danischmendnek nem egy ötlete nyitott fel az emberi szív és ész mélyében rejlő eret s hozott forgalomba az erkölcsi világban amaz ér nem tartalmából vert érmet. Mondjuk kép nélkül: Wieland némely ötlete adagiumi tekintetélylyé emelkedett és elméleti igazsága szintoly dönthetlen, a mily kifogyhatlan a gyakorlati alkalmazása.

E rovatba tartozó legpraegnansabb nyilvánítványok egyike az, melyet a XVIII. század Aristippusa így fejez ki: „Er sieht den Wald vor lauter Bäumen nicht.” — Oh, számtalan az ember s számtalanok az esetek, melyekben az a legio ember „az erdőt a fák miatt nem látja.” És kitűnő Flügelmannok a legioban a fordítók: befoglalva e nevezetbe a tetteges fordítókat s a fordítási elméletek, maximák, szabályok szerkesztőit. Hihetetlen az, mennyire bele vannak ragadva azok az urak — és hölgyek — a szavakba — a fákba — s mennyire nem látják miattok az erdőt — az értelmet. Csak akkor tűnik voltaképen ki, midőn a kritika kezével tartatjuk oda az elemzés lámpáját, melyet a Wielandféle ötlet olajával elevenítettünk fel.

Sajnálom de nem kétlem: ritka, a kinek saját tapasztalatára nem hivatkozhatom, mikép üldöz, némi lázas állapotunkban, egy képzet. Ki nem fáradó, hanem bezzeg annál irgalmatlanabban fárasztó megátalkodással csapdos belénk, mint esőre hajló meleg időben egy szemtelen légy. Most egy dallam

cseng újra meg újra s ezerszer újra fülünkben, akaratunk ellen kezdjük el számtalanszor, mintha soha sem található végét keresnők minden áron. Majd egy folyamatosan akarnánk átmenni, s valahányszor a pallóra lépünk, mindig lesüllyed lábunk alatt s még se hagyhatunk fel megkísértésével a lehetetlennek. Sokszor tisztába se birunk jöni a sarkantyuzó eszmével, de azért szakadatlanul érezzük kintását, s veritékünkben fürödve ébredünk fel a nem pihentető félálomból. Meglehet kissé erős a hasonlat, de én kénytelen kelletlen ebben az állapotban képzelem azt a szegény fordítót, ki a gondolat egésze helyett, mindig a soha el nem található szóban keresi tolmácsolása rakoncátját. Vagy tán inkább megengedik nekem a Krétának adózó athenaeiek szerencsétlen küldöttei képét, kik reménytelenül, mi több, ezerszer csalatkozó hű reménynyel kovályognak a tömkeleg sötét kanyarulataiban. S mi a vége? Sikertelen lelkendezések nem a menekülés útját találtatja el velök, hanem a vesztőkre leső Minotaurusra bukkannak, s a szörnyeteg martalékává esnek. Nem! e képből már én nem engedek el semmit — egyetlen-egy hajszálnyi vonást se! Az a Minotaurus, az az emberből s bikából szerkesztett csuda szülött mily találó rajza az idegen fordulatokból s magyar szókból zagyvált nemzetietlen fordításnak!

Vagy tán tagadják, hogy nincsenek annyira elfogulva a szóban, mint a hogy én, vagy inkább hasonlataim képzelgetjük? Felelet helyett szolgáljon egy tisztelt barátomnak, kitől nem egy sikerült fordítást s ezekben — elvei daczára — bámulatos szép és egészen nemzeties helyeket olvashat a magyar közönség, az a nyilatkozata, „mely szerint a magyarra fordítást — még pedig jó, tökéletes fordítást — az biztosítaná, ha minden mivelte nyelvek minden szavainak megfelelő külön szavaink volnának a magyar nyelvben.“ Elég világos ugy-e?

No már, mellőzve azt a kérdést, vajon ily követelést teljesíthető szótárak létét feltéve — nem megengedve — biztosítva volna-e általuk a hű és jó fordítás, csak annyit jegyzek meg az idézett nyilatkozatról, hogy a benne foglalt kíváncsi lélektan törvények szerint ép oly benső lehetlenség, mint a perpetuum mobile eszméje

a természeti törvények s a mechanica elvei szerint.

Mostoha sorsom arra kárhoztatott, hogy ha mathematicai legtisztább igazságot nyilvánítok is, akadok oly emberre, a ki állításomat kétségbe hozza, vagy legalább paradoxonnak mondja. Tény ez, higgyék el, nem hypocondria sugallata! Ennél fogva jónak láttam Goliáth *) létemre is paizsról gondoskodni védelmemre; azt pedig egy próbált vitéztől, Humboldt Vilmostól, kölcsönözöm, kinek tekintélyét, reményilem, egy nyelvész sem fogja kétségbe hozni. „Gyakran megjegyezték — mond kezesem — s fürkészet szintugy, mint tapasztalás, megállapítják, hogy nem tekintve azokat a kifejezéseket, melyek csupa testi tárgyakat jelölnek, egyik nyelvnek egyetlen-egy szava sem tökélyesen egyenlő egy másikéval. A különböző nyelvek e tekintetben csak megannyi synonymiák (hasonszavak) rendszerei, mindenik valamennyire másképp, e vagy ama mellék-határozással, az érzemények létrejöttán egy lépcsővel feljebb vagy alább fejezi ki a fogalmat. Bizonyos szó annyira nem jegye bizonyos fogalomnak, hogy a fogalom a nélkül a szó nélkül még nem is támadhatna, nem hogy meglehetne szegezni; a gondolkodó erő határozatlan működése vonul össze egy szóvá, a mint könnyű fellegek támadnak a derült egen. Azonnal aztán ha.

*) L. Sz. Fegy. 36 sz. 562 lap. Megvallom, hogy e képen nem bírok több hasonlóságot lelteni, mint azt a természetit, hogy biz' én, Dugonicscsal szólva, a hórihorgas természetű emberek közé tartozom. A mi az erkölcsi oldalát illeti, három tetemes különbséget látok. Egyik az, hogy Goliáth háta megett egy egész tábor állott, mely ha gyáva nem lett volna, óriás vitéze elestével sem futamodik vala meg. Ezt az igazi Dávid előre nem tudhatta, és valamieskével több bátorság kellett hozzá, mint az erősebb — minden esetre hasonlíthatatlanul számosabb félhez szegődött Dávidnak, ki a kopogó fejem ellen „megvoná ivét mint egy ellenség.“ Második különbség, hogy Dávid Goliáthban egyszersmind az ügyet, a filiszteusok zsarnokoskodását üté agyon; azt pedig, — kivált kész akaratát — nem tehetem fél az én Dávidomban, — tiltakozik is ellene — hogy bennem, a ki nyelvünk nemzeties színezete mellett buzgólkodom, ez ügy diadalát kívánta volna megbuktatni! Nem talál végre harmadszor a hasonlat annyiban is, hogy Dávid előbb leparittyázta Goliáthot s azután vágta le a fejét; ellenfelem pedig előbb a fejemet vágá el: azaz hitelemet törekvék megrontani, mi után aztán egész kényelmére kopácsolhatott rajtam. Mindezeknél fogva az ötletes hasonlatnak csupán azt a — nem annyira irodalmi mint ipari — nyereségét látom, hogy „visszatekintő“ feltalálta egy új nemét a polemianak, melyet akár czukrozott sőtisenak, akár ólombotos bókna nevezünk, egyformán eltaláljuk jellemét.

tárazott jellemű s határozott alaku egyéni lénynyé válik, mely az elmére ható erővel van felruházva, s nem hiányzik benne a tehetség. Ha emberi módon akarók egy szó eredetét elgondolni (mi voltaképp lehetlen), hasonlónak látszanék egy eszményi alak származásához a művész teremtő képzelődésében. Azt sem lehet valami létezőről venni le, a szellem tiszta energiája által, és a legsajátosabb értelemben semmiből támad; de e pillanat óta helyet foglal az életben s azonnal valódivá és maradandóvá lesz. A művészi és genialis fogantatás körén kívül is, ki nem teremtett magának, gyakran már kora fiatalságában, képzelődésbeli alakzatokat, melyekkel aztán gyakran bizalmasabb lábon áll és társalkodik, mint a való és létező külalakokkal? Oly szó tehát, melynek jelentését nem az érzékek adják meg közbejáratlanul, mikép lehetne tökélyesen egyenlő egymás nyelv valamely szavával? Különbségek mutatkoznak tehát szükségkép köztök, s ha a legjobb, leggonoszabb, leghivebb fordítmányokat szorosán összevetjük, elbámulunk, minő különbözőség van abban, a miben csak egyenlőséget s azonosságot igyekeztek elérni. Sőt elmondhatni, hogy annyival eltérőbb lesz a fordítás, minél fáradságosabban törekszik hűsége. Mert olyankor finom sajátságokat is majmolni akar, kerüli a csupán általánost; pedig utoljára is csak egy sajátsággal másnemű sajátságot állíthat szembe *). — „De e ne ijjeszsen el a fordítástól“ így biztat tovább Humboldt, s okát is adja. Ezt azonban most nem kérjük tőle, — majd alkalmas helyen visszatérünk reá, — hanem egy pár szót vetve az iménti idézethez, annak a megmutatására lépek, hogy a *szó-hajhász* ámulás és tévesztett felvétel tesz oly fontos ügygyé a fordítás terén.

Humboldt megengedi, hogy két különböző nyelven oly két „szó, melynek jelentését az érzékek közbejáratlanul adják meg“ tökélyesen egyenlő lehet. Én ezt az engedményt is csak arra az esetre szorítom, ha a kérdéses szó tárgya a természet változatlan mive. Lux = Licht = világosság; te-

nebrae = Finsterniss = setétség; lupus = Wolf = farkas; agnus = Lamm = bárány; aurum = Gold = arany. Ezek s ilyek ellen nincs kifogás. De biz' a mesterséges készítményeket jelölő szavak, miután tárgyaik szerkezetén vidékies, nemzeties szokások tetemesen változtatnak, korán sem annyira összehangzó értelműek, mint egy tekintetre látszik. Midőn a magyar egy angol regényben „bedstead“-et olvas, kétség kívül egészen más kép tűnik elébe, mint az angolnak. Viszont emez, midőn a „nyoszolya“ szót megtanulja, bizonyosan más forma valamit képzel alatta, mint a magyar itthon. Sőt a jóval szellemiebb fogalmat jelölő „ágy“ és „bed“ ahoz képest hű és tökélyes hasonmásai egymásnak. Így a magyar „reggeli“ s az angol „breakfast“ jelentéseit hiába „adják az érzékek közbejáratlanul“ mert a képzet, melyet a két nemzetbeli egyénben ébresztenek, felettébb különböző. Ellenben a „fösvénység, irigység, jótétel, harag, szerelem“ s több ilyen, reflexio nyomán keletkezett fogalmakat jelölő szavak, tán valamennyi nyelvben, tökélyesen egyértelműek *).

Mindezek legkevésbé sem csökkentik a feljebb átalam kimondott s Humboldt tanubizonyosságával is támogatott általános igaz-

*) Mily léhán és a népies — annál fogva nemzeties — nyelv szokást mily merőben fitymálva jártak el fordító nyelv-mivelőink a lélek tehetségekre vonatkozó szavaink értelmezésében és párhuzamosításában! Már az is szűk eszima módjára szorító egyoldalú németizálás, hogy „Seele“ mindig „lélek“ és „Geist“ = „szellem“ legyen és megfordítva. De sokkal ferdébb és visszásabb az „ész“ és „okosság“ dolga. Az „ész“-re reáfogták minden igaz ok nélkül, hogy tegyen „Vernunft“-ot s az „okosság“ — oh, az már ki is költözött a magyar irodalomból. A mi az elébbi illeti, felettébb ritka eset, a melyben Vernunft-ot mondana a német, s „eszét“ a magyar. Igaz, hogy hasonlítani látszik, midőn indulatba jött s netalán bántalmat elkövetendő embernek azt mondja a magyar „hiszen tán csak van esze?“ s a német: „seyn Sie doch vernünftig!“ Ámde mennyire különbözik a néző és iránypont! A magyar az illető személy átlátására hivatkozik s ironiával veti szemére, hogy nem tudta kitalálni p. o. hogy a mi oly indulatba hozta, csak tréfa vagy nem oly nagy dolog stb. vagy hogy nevetségessé teszi magát. A német: „seyn Sie vernünftig“ ellenben intó, esillapító, fontolást, maga meggyőzését ajánló. De ezen értelmében a magyar azt mondaná: „hallgasson az okosság szavára“ — győzze meg magát s. t. eff. Általában a Vernunft, ratio, raison a valódi magyarnak „okosság“; ugyan ez „ész“-nek azt a tehetséget, talentumot nevezi, mely egyfelől könnyű felfogásban, másszor találos gondolatokban, az eszmék ügyes, könnyű felhasználásában, forgatásában áll. Szóval legközelebb áll a franczia „esprit“-hez, mely ellenben a német Geist-ot csak félig fedi; de csak félig ám ez is amaz. Az unvernünftiges Thiert sem nevezi a magyar „esztelen“ hanem oktalan állatnak. Tovább nem folytatom, csak is „gondolat tapló“-nak szántam.

*) Eszembe jut itt Esopus farkasa, midőn a bárány-pecsenyét falatozni látva a pásztorokat, keservesen kiálta fel: „Ha én tenném!“ — Hanem mivel Humboldt teszi (azaz mondja): tán eltűrik önök.

ságot, hogy két nyelv szavai közt a tökélyes és teljes egyértelműség lehetetlen eszme. Csak azt akarám észrevételeimmal kimutatni, „*quantae molis erat condere*,” oly a priori szabályokat vagy elveket, melyeknél fogva eligazodhatunk az egy- és nem egyértelmű, vagy Humboldt szerint a tökélyesen egyértékű szavak és synonymák közt. Mindenesetre bizonyos, hogy a mit anyagi és szellemi természet összevágó ereje évek százain át létesíteni nem birt, azt egynehány fordító kényelme, lustasága, vagy más oldalról tudatlansága akár balfogalmi által sarkantyuzott iparsikeresen és nyereséggel kigyártani nem fogja.

Második észrevételem az idézett passusnak azokat a szavait illeti, hol tanunak hívott szerzőnk a szavakat egyéneknek nyilvánítja. Hogy elkiáltja magát örömeiben a P. N. ujdondásza! a ki az akadémiában olvasott philologiai értekezésében semmi egyéb megczáfolni, illetőleg megjegyezni valót nem lele, mint azt a — szerinte égre kiáltó valótlan — paradoxont, hogy a „nyelv vagy beszéd (Sprache) egyénei nem a szavak, hanem a mondatok.”

„Lám,” fogja mondani, „Humboldt, a nagy Humboldt is az általánosan bevett véleményen van s a szavakat tartja a beszéd egyéneinek!” Sőt, ha idézve, megjegyzés nélkül hagynám, még azt is reám foghatná, hogy hallgatva visszavontam állításomat. A világért sem biz' én ujdondász ur, holott nyilatkozatát e tekintetben is hallgatva hozzájáruló beleegyezésemmel irtam le; de nem ám abban az értelemben, melyben bizonyosan ön fogja venni. Mert a dolog így van. Ön, a mint látszik, a Logikámban jellemzett tudósok ama nagy osztályába tartozik, kik készen vásárolják a fogalmakat a tudomány nagy piacznán. Nem lelvén fel a nyomtatott philosophiai tankönyvekben, hogy egyén és egyén közt tetemes különbség létezik, nem vette magának a kis fáradságot, hogy öngondolkozása nyomán fedezze fel. Pedig, fogalom, nyomára juthatott volna saját erején is, hogy az *egyén* nem egymás alá rendelt két fajt foglal magában, melyeket én grammaticai és organicus egyén nevekkel mernék megkülönböztetni. Az első tekintetben egyén mind az, a mit számlálni lehet. Ily egyének lehetnek nemcsak természeti és

mesterséges tárgyak, hanem szavak és fogalmak is. Példákkal nem untatom az olvasót, maga is lel eleget és könnyen reá, ha érdekli az ügy. A helyett meg kell mondanom, hogy e fogalomnak csak külső jegyét adja a számlálhatóság, az igaz; de ezt a belyeget oly kitörülhetlenül nyomta reá a nyelvek alkatában rejlő népies józan okosság, hogy a legfinomabb philosophia sem bírna élesebb megkülönböztetést tenni. Olykor még arra is képesít, hogy egy nyelv egyetlen egy szavával egy másiknak két szavát helyettesített.

A németnél p. o. *Gold* és *Dukat* — (vagy *Goldstück*) létezik; mi magyarok mind a kettővel csak az egy „aranyat” állíthatjuk szembe. És ime! Valahányszor két, három stb, aranyról avagy csak : „aranyokról” van szó, senki sem érti félre, senkinek sem jut az arany-anyag, hanem csupán a belőle vert pénzdarabok, eszébe. Épen így voltunk a *pénz* és *pénz* közti különbséggel abban az időben, midőn a denarius járt, melyet magyarul *pénz*-nek (t. i. egy, 2, 3 stb. pénznek) neveztek.

A grammaticai egyének alfaja már az organicus egyén, mely tehát egyszersmind és mindig grammaticai is, de azzal különbözteti meg magát, hogy kikerekített, elkülönzött és határozott célra irányzott független saját önállása van. Egy élőfa idei hajtásai, aztán a levelei sőt barkái is, mind grammaticai egyének, de organicus egyén csak maga az élőfa. Egy fa, akár magánosan künn a sík mezőn, akár társaságban sűrű erdőben, egyaránt önálló. Többen együtt alkotnak erdőt, berket vagy ligetet; de nem *kell* alkotniok. A jövés, a levél, a barka ellenben csak fát alkotva léteznek mint jövés, mint levél, mint barka. Egy magánosan álló élőfánál nem a jut eszünkbe : „ejnye mily szép erdő lesz belőle!” — de egy meggyökerezett dugványban vagy csemetében, mely csak egy hajtásban áll, a leendő fát látjuk és reméljük. Másfelől, ha egy liget minden fáját egyetlen egyen kívül mind kiirtanák, a megmaradottat nem nevezné senki „csonka ligetnek;” de igen is csonka fának azt, a melynek csak egy ágacsáját vagy jövését látnók. Ha már ujdondász át nem látja, hogy szó, mondat és cikk vagy könyv egyéniségi tekintetben abban a viszonyban állanak

egymáshoz, miben hajtás, élőfa és liget vagy erdő; egyjárást csak tagadjon minden analogiát a világon. Szók, mint egyének gyűjteménye, sehol másutt elé nem fordul mint szótárakban vagy glossariumokban; de nem hiszem, hogy ujd. is több mulatságát lelné egy szótár olvasásában, mint néhai Sz. M. barátom, kinek irodalmi foglalkozásain felbőszült atyja más könyveit elszedvén, Páriz Pápaít nyomta a kezébe, „mint a miben minden szó, tehát minden eszme is megvan.“ Ellenben Dugonics vagy Erdélyi gyűjteménye eszes embernek több élvezetet bir nyújtani, mint egy silány költeményes könyvteli rakva csillag, nefelejts, rubin, angyal s száz meg száz hasonló szó egyénekkel. Lakomán elkezdí egy vendég: „Éz a pohár — —“ s még elé is mutatja az egrivel vagy somlyaival töltött poharat, de bizony, ha tovább nem folytatja, minden szó-egység mellett sem mondott toastot; s ha netalán a gazdához fordulva e szóval: „egészségére“ kiüriti, az nem szó-egyen, hanem „ellipticus köszöntés,“ azaz mondat, lesz. Valamint, ha valaki egy szép festmény vagy bájoló táj szemlélésében elmerülve, csupán e szó-egyéneket hallatja: „gyönyörű! dicső!“ a mel-

lette valók ösztönszerűleg kiegészítik magukban mondatokká az ő szaggatott felkiáltásait. — Tudom mit akar mondani, ne örvendjen oly nagyon ötletén, tisztelt ujdondász! Menander vigjátékaiból megmaradt bármily magában teljes értelmű mondatot vagy apophthegmát „töredéknek“ neveznek; de ki? Az az irodalom ismerő vagy philologus, ki történelmileg tudja, hogy az egy elveszett egész mű maradványa, s a kit az egész mondat csak annyiban s nem tartalmáért érdekel, s más emberfiának, ugyan azt egy értekezés vagy könyv elején motto gyanánt meglátva, eszébe se jut, hogy kérdezze, töredék-e vagy nem?

Elég hosszadalmas valék e tárgyban, de nem is lehetett másképp, midőn mind a kecskét mind a káposztát meg akartam menteni. Tulajdonképeni feladatomra nézve sem idegen úgy ez, mintán a szavak, mint ilyek, tulong tulbecsülését igyekeztem devalválni a fordításban is; természetesen azért, hogy az anyai oldalról és annyira elhanyagolt mondat tekintélyét aránylag és tehetségem szerént emeljem. És most átlépek a feljebb kitűzött egyenes célom elértére vezető pályára.

BRASSAI.

A PESTI NEMZETI SZINHÁZ ÜGYE.

II.

A nemzeti színház feladata levén kielégíteni, nemesíteni a magyar közönség műzslését, emelőleg hatni a magasb költészet által a szellemre, és egyzersmind ily irányban vezetni az irodalmat, tért nyitván a tehetségeknek erejük kifejtésére — lássuk nagyjából, mint képes megfelelni ezen feladatnak, mely nemcsak fő, hanem egyetlen.

Az évenkénti mintegy 200 drámai előadás közt akad sok, mely egészen helyén van a nemzeti színházban, habár nem nagy közönséget gyűjt be; de van sok, mely egyáltalában nem mozditja elő sem a közönség műzslését sem drámai irodalmunkat. A fő baj az, hogy színházunk sokszor kénytelen csupa üzérkedésre adni magát. Csak félig alapítá meg a nemzet, — félig napi bevételeire utalta. Ennélfogva csak félig országos intézet, és félig üzlet.

Nemzeti intézetünk csaknem egész mostani korrajza benne van e szóban: *cassa-darab*.

Tudja-e a közönség nagy része, mit jelent e theatrialis műszó? — Megmagyarázom. — Jelenti,

hogy a nemzeti alapitmány, mikor ilyeneket adogat elő, meg van szorúlva egyfelől jó művek, másfelől jövedelem dolgában. Mert *cassa-darab*-nak neveztetik oly szinpadí tünemény, mely arra példa többnyire, hogy csak ilyennek nem szabad lenni a drámának; — de a közönséget holmi látványos — tánczos — énekes vagy pedig minél kevésbbé drámai phrasisokkal csödití a színházba. — Ily művek írására a szabály: lesd ki, mi tetszik a parterrenak és karzatnak, — általán a nagy közönségnek: a Hymnus, Szózat, „Rákóczy?“ — ugy intézd a drámát, hogy ezek előforduljanak orgona- vagy zenekísérettel; — a taps bizonyos; a makra pipás hetvenkedés, a kardoskodó tirádák, vidéki levelezőkben feltalálható pohárköszöntések ki ne maradjanak akár vigjátékból, akár tragoe-diából, meglásd, hání fognak, s te megjelenysz; ti-linkó, ágyú, fegyvertáncz, kaland és a színház dobogó paripái váltakozzanak benne, ha azt akarod, hogy *cassa-darab*-író nevet érdemelj. A dráma-íróknak ilyen „ars poeticá“ tanult a *cassa*-iroda-